

מראי מקומות - יומא

ט:

בשדה תחרש, עדיין אפשר לזרעה וכו'. אלא הביאור הוא, שכיון שלמעשה הם בטחו בה, לכן לא נענשו בעונש של כליה. ובדברי שאול (מבעל שואל ומשיב, ח"י אגדות במהדורא בתרא) ביאר בשם אביו, שיש רשעים שהם כופרים ומומרים, ואין שייך בהם עבירות חלוקות כל כך, שהרי העיקר הוא שהם כופרים בכל התורה. ויש עוד עוברי עבירה, שהם ישראל ויש להם עבירות, ועבירות אלו הם עבירות חלוקות, ולכן שייך להם עונשים חלוקים. וזה באה הגמרא לבאר, שכיון שתלו בטחונם בה, ולא היו כופרים, לפיכך באו עליהם שלשה עונשים חלוקים בשביל שלשת העבירות החלוקות.

ו. ראשונים שנתגלו עונם נתגלו קצם

פירש רש"י, הראשונים לא היו מכסים פשעיהם, אבל האחרונים היו רשעים בסתר. וביאר הגר"א (ביאור אגדות דרבה בר בר חנה) שהראשונים היו מעשיהם הטובים טמונים, ועונותיהם גלויים, כי לבם היה טוב, אבל האחרונים היו להיפך, ורחמנא לבא בעי. וזה מה שאמרו ראשונים שהיה בהם עבודה זרה וכו' אלא שתלו בטחונם בה, נמצא כי מעשיהם רעים מאד ולבם היה טוב מאד, שמעלת הבטחון על כולם. אבל האחרונים עסקו בתורה וגמילות חסדים וחרבה מפני שנאת חנם, שהיו בהם קנאה ושנאה, שהוא מצד חסרון בבטחון. וביאר שלכן הראשונים גלו בידי האומות שנמשלו לבהמות טמאות שסימניהם טמאים מבחוץ, ואילו הגלות אחרונה, שעוונם לא היה בגלוי, גלו באדום, שנמשלו לחזיר, שפושט טלפיו להראות סימני טהרה שלו, אבל סימני טומאה שלו טמונים בפנים. ועל דרך זה ביאר המשך חכמה (הפסרה לפי דברים) שעוונם של הראשונים היה רק בגלוי, אבל פנימיות לבבם היה מלא אהבת התורה ואהבת ישראל, אבל בזמן מקדש שני היה בפנימיותם שנאת חנם ומלשינות, וביאר דרשת חז"ל על הפסוק אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו - זה מקדש ראשון, אם יאדימו כתולע כצמר יהיו - בשני. ועיין עוד במהר"ל (נצח ישראל סוף פ"ד) שביאר גם כן כדרך זו.

ז. טובה צפרנן של ראשונים וכו'

פירש המהרש"א שהמשל לבהמה הוא, שאין בה דבר קשה כצפורן שבה, שאינו ראוי לכלום, ואין בה דבר רך ככריסה, כן השפל בראשונים הוא יותר טוב מהחשוב שבאחרונים.

ח. אמר ליה בירה תוכיח

כתב הגבורת ארי, שאף רבי יוחנן שאמר בתחילת המסכת שבירה היא מקום מסויים בהר הבית, היינו רק הבירה המוזכרת שם, שהיה משמע לו שפרישת הכהן השורף את הפרה איינה צריכה להיות בבית המקדש, אבל מודה הוא שבעלמא 'בירה' היינו בית המקדש.

ט. תנו עיניכם לבירה וכו' עידיכם בירה

תמה הגבורת ארי (מלואים), מהו החילוק בין שתי הלשונות, עיין שם מה שהאריך בזה.

א. מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שלושה דברים

יש להקשות, ממה שאמרו בנדרים (פ"א) על מה אבדה הארץ על שלא ברכו בתורה תחילה. ובמשנת רבי אהרן (א, עמ' כח) ביאר שבזה לבד שהיו בה שלש עבירות היה השם יכול לוותר על זה ולא יהא חורבן, משום שאור התורה יחזירם למוטב. אבל כשאין להם את ההערכה הראויה לתורה (כמו שביאר הר"ן בנדרים שם, שזהו הביאור בחסרון שלא ברכו בתורה תחילה), ממילא אין מקום לומר שעל ידי אור התורה יחזרו למוטב, על כן בא החורבן (ועיין עוד בדרשות הר"ן [דרשה ו] שמרמז למהלך כעין זה ליישב קושיא זו).

עוד שמעתי ממו"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א לפרש באופן אחר, שמה שכלל ישראל הגיעו למצב זה שעברו על שלש עבירות חמורות, היינו משום שלא היה להם הכבוד הראוי לתורה.

ב. מפני שהיתה בו שנאת חנם

בירושלמי כאן הוסיפו על זה, שהיו אוהבין את ממונם ושונאין זה את זה, ומשמע שמתוך שהיו אוהבין את ממונם, על ידי זה באו לשנוא זה את זה, וכן ביאר המרומי שדה.

ג. מפני שהיתה בו שנאת חנם

העיר המרומי שדה, שהרי בבית שני היה גם שפיכות דמים, כמתואר ביוסיפון, ובגיטין נ"ז, ובע"ז דף ח'. וביאר שהחילוק בין שפיכות דמים של בית ראשון לשפיכות דמים של בית שני הוא, שבבית שני לא שפכו דמים במחשבת איסור, אלא רק במחשבת מצוה. דהיינו, שחשבו זה את זה לצדוקי ואפיקורס ומוסר, שעל פי דין מורדין אותן. ולכן, כשראה שחבירו עשה עבירה, לא שפט אותו שהוא עשה כן מתאוה וכדו', אלא משום שהוא אפיקורס, ורשאי ומצוה להרגו. וזה בא משנאת חנם שהיה ביניהם, שלכן הם חשבו כל אחד לאפיקורס וכדו'.

ד. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד

שלש עבירות עבודה זרה וכו'

פירש בדרשות הר"ן (דרשה י') שמה ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות החמורות, היינו משום שאין בה שום תועלת והנאה לאדם, ואין הטבע נוטה אליה, והטבע נוטה יותר לאותן שלש עבירות יותר ממה שנוטה לשנאת חנם. עוד כתב שאותן העבירות אינו נכשל בהן אלא פעם אחת בזמן מרובה, ואילו עון שנאת חנם נכשל בו האדם תמיד.

ה. לפיכך הביא הקב"ה עליהם שלש גזירות כנגד שלש

כתב המהרש"א שיש להסתפק האם כוונת הגמרא לשלש עבירות החמורות של עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, או לעבירות המוזכרות בפסוק 'ראשיה בשוחד ישפוטו' וכו'. ובשבת (קלט.) ביאר המהרש"א הענין שתלו בטחונם בה' עם זה שנגזרו עליהם שלש גזירות. שמחמת עוון עיוות הדין מגיע עונש של כליה, כפי שמצינו בסדום (ושם נקט שהשלש עבירות הן ראשיה בשוחד וכו'). ועל זה באה הגמרא לבאר למה לא נענשו בעונש של כליה, שהרי ציון